

VI. Seconde Guerre mondiale/ Tweede Wereldoorlog

AUGUST DE SCHRYVER

«Oorlogsdagboeken 1940-1942»

(Met een inleiding en commentaar over de Belgische ministers in Frankrijk en Londen door Herman Van Goethem), Tielt, Lannoo, 1998, 478 p.

Op 10 mei 1940 was de katholieke Gentse politicus August De Schryver minister van Economische Zaken, Middenstand en Ravitaillering. Hij bleef tot 1942 in Frankrijk, met enkele andere ministers van de regering Pierlot om daarna naar Londen te gaan, waar hij vooraleer weer ministeriële verantwoordelijkheden uit te oefenen, belast werd met enkele andere opdrachten van algemeen belang.

Dit boek is een uitgave van de dagboeken die De Schryver tussen 1940 en 1942 schreef. Ze worden ingeleid, 'uitgeleid' en doorlopend van commentaar voorzien door Herman Van Goethem. Hij situeert de figuur van De Schryver in de globale politieke context en duidt gebeurtenissen en overwegingen in De Schryvers dagboeken. De personages die in de dagboeken voorkomen worden kort gesitueerd in een register achteraan in het boek.

In feite bevat dit boek meer dan de dagboeken van De Schryver. Het gaat om een compilatie van verschillende stukken. Naast de dagboeken, opgetekend in schoolschriften, maakte H. Van Goethem voor de commentaar ook gebruik van een door Matagne, Vanderpoorten en De Schryver opgestelde kroniek over de gebeurtenissen tot januari 1941. Verder verwerkte de tekstbezorger andere bronnen, o.m. de verslagen van de ministerraad

in commentaar en voetnoot. Tekst en commentaar zijn duidelijk gescheiden.

De dagboeken zelf hebben geen homogeen karakter. Er moet een onderscheid worden gemaakt tussen de onderdelen geredigeerd voor en na 30 november 1940. Vanaf die datum gaat het om notities gemaakt op het moment van de gebeurtenissen zelf, terwijl de passages die de periode van 10 mei tot einde oktober 1940 bestrijken werden geredigeerd tussen oktober 1940 en januari 1941, na de feiten. Het eerste deel van de dagboeken valt uiteen in 'Memoranda' en 'Nota's', waarbij de eerste slaan op de activiteiten als lid van de regering en de Nota's een meer persoonlijk karakter hebben. De tekstbezorger heeft beide types tekst tot een geheel verwerkt, er door typografische specificaties wel voor zorgend dat deze ingreep duidelijk is. H. Van Goethem heeft alles doorgenomen wat een politiek belang heeft. In de delen die de meer persoonlijke belevenissen van De Schryver betreffen werd wel geschrapt. Het criterium was hier van 'literair-esthetische aard'. Het resultaat is een voor dit genre van boeken toegankelijk werk, waar de lezer onmiddellijk wordt gewezen op de relevantie van de betreffende gebeurtenissen, commentaren of overwegingen van De Schryver.

Deze bronnenuitgave is relevant voor verschillende onderzoeksterreinen. Een eerste is, zoals door H. Van Goethem sterk wordt benadrukt, van politieke aard. De dagboeken tonen dat De Schryver lang bleef geloven in een compromisvrede (de zgn. 'derde hypothese') en zijn gedragslijn daardoor ook liet inspireren. Iets gelijkaardig stellen we overigens vast bij de econo-

mische elite, die haar plannen voor de naoorlogse sociaal-economische politiek eveneens aanpaste in functie van de globale politieke en militaire krachtsverhoudingen. Bij deze vaststelling moet evenwel een kanttekening worden gemaakt. De tekstbezorger stelt in de inleiding (p. 14) dat de idee van een compromisvrede samenhang met de hoop op een machtswissel in Duitsland, met name een putsch van de militairen. Daarbij trekt H. Van Goethem een parallel met de Franse Revolutie en stipt aan dat de tijdgenoot “in een periode waarin men nog zijn geschiedenis kende” dat eveneens deed. Vraag is welke concrete aanwijzingen er waren, behalve een historische parallel, dat deze machtswissel voor de deur stond of kans op slagen maakte. Tweede bedenking slaat op de vorm die het binnenlands politiek regime zou krijgen in geval van een compromisvrede. Hoe de interne krachtsverhoudingen in Duitsland ook zouden evolueren, bij een compromisvrede zou aan het vooroorlogse Belgische democratische liberale regime gesleuteld worden in autoritaire zin, zoals vele rechtse groepen voor de oorlog al wensten. Over dit aspect komen we in De Schryvers dagboeken opvallend weinig te weten, behalve enkele algemene uitspraken. Hield hij er zich niet mee bezig of ging hij er uit voorzichtigheid niet dieper op in? De laatste hypothese is de meest waarschijnlijke. Op 4 februari 1941 (p. 241) noteerde De Schryver dat van gedachten werd gewisseld over het naoorlogse politiek systeem in België, maar dat daarover niets werd genoteerd. Dat er wel degelijk werd nagedacht over de binnenlandse implicaties van veranderende politieke en militaire krachtsverhoudingen blijkt eveneens uit een aantal notities in de dagboeken, op het moment dat de

compromisvrede niet meer tot de mogelijkheden leek te behoren. Industriëlen in bezet gebied drongen er toen (juli 1941, p. 292) op aan te zorgen voor voldoende troepen bij de bevrijding met het oog op de ordehandhaving. Ook de ministers in Frankrijk hielden zich vanaf dan met de kwestie van de ordehandhaving bezig. Over De Schryvers persoonlijke opvattingen over het Belgische politiek regime vernemen we slechts zijdelings iets in de dagboeken. De Schryver lijkt zich daar niet erg druk om te hebben gemaakt. Op 26 september 1940 schreef hij naar zijn echtgenote dat er in België fundamentele wijzigingen zouden optreden. “Als de toestand er later door verbetert, heeft dit geen belang, want we beleven een historische verandering” (p. 196) zo laat hij zijn vrouw weten. De Schryver geeft hier blijk van een merkwaardige ‘onideologische’ opstelling. De politieke elite in België wist immers zeer goed wat de natuur was van het nazisme en de implicaties voor de Duitse maatschappij en politiek. Einde mei 1940 nam De Schryver wel een standpunt in. Hij vreesde dat wanneer de regering ontslag zou nemen er een “revolutionaire regering” tot stand zou komen die helemaal onder Franse invloed zou belanden. Volgens De Schryver was dit nefast “voor de katholieken en voor Vlaanderen” (p. 69). Klaarblijkelijk hechtte hij aan het Vlaamse en het katholieke meer belang dan aan de andere aspecten van de binnenlandse politiek. De tekstbezorger wijt de weinig geprofileerde opstelling van De Schryver aan diens verzoeningsgezinde houding (p. 15). Dit aspect heeft ongetwijfeld meegespeeld, maar ook De Schryvers opvattingen over de hervorming van de staat en het parlementaire regime tijdens het interbellum kunnen hierbij van

invloed zijn geweest. Welk was de precieze betekenis van het “Vlaamse en sociale profiel” (Inleiding p. 7) van De Schryver in dit verband ?

De dagboeken zijn ook relevant omdat ze duidelijk maken waar De Schryver zich niet mee bezighield. De grote aandacht voor algemene politieke vraagstukken staat in schril contrast met de geringe activiteit die werd ontplooid op het terrein waar De Schryver voor bevoegd was : de economie. Deze kwesties waren niet prioritair en werden grotendeels in handen genomen door meegekomen ambtenaren. Ook over het probleem van de economische activiteiten in bezet gebied vernemen we niet zoveel. Bovendien kwam de principiële vraag naar de toelaatbaarheid en de grenzen ervan nauwelijks aan de orde. Merkwaardig is wel dat De Schryver het stelsel van de ‘groepen’ (1941) veroordeelde als een te verregaande toewijding van de bezetter, maar geen kritiek had op de in 1940 opgerichte Nationale Landbouw- en Voedingscorporatie die onmiddellijk in Nieuwe Orde-vaarwater terecht kwam. Bij dit alles moet wel in het achterhoofd worden gehouden dat De Schryver niet alles noteerde in zijn dagboeken. Dit had te maken met voorzichtigheid (de Fransen controleerden het doen en laten van de Belgische ministers) maar wellicht ook met politieke strategie. De dagboeken waren immers niet alleen een ‘relaas’, maar ook gedeeltelijk en vaak impliciet een verantwoording van de door De Schryver gevolgde politieke lijn. Tenslotte zijn de talrijke persoonlijke bedenkingen die in de dagboeken voorkomen interessant om zicht te krijgen op de persoon van De Schryver en zijn mentaliteit en die van de sociale groep

tot dewelke hij behoorde. Treffend is de aandacht die uitgaat naar de staat van de accommodatie en het voedsel en de auto van De Schryver. De Schryver komt uit de dagboeken naar voor als een zeer religieus en sportief man.

Dirk Luyten